

A SZUBURBANIZÁCIÓ TÉRBELI ÉS IDŐBELI FOLYAMATAI A HAZAI VIDÉKI NAGYVÁROSOK KÖRNYÉKÉN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A 2011 UTÁNI FOLYAMATOKRA

JAKUS IMRE–BAJMÓCY PÉTER

SPATIAL AND TEMPORAL PROCESSES OF SUBURBANIZATION
IN THE SURROUNDINGS OF MAJOR REGIONAL
CITIES IN HUNGARY, WITH SPECIAL FOCUS ON THE PERIOD AFTER 2011

Abstract

The suburbanization processes that emerged in Hungary during the 1990s have played a significant role in restructuring the spatial distribution of the population around the major cities, including areas within their administrative borders. In a previous study, we identified the main stages of suburbanization in Hungary, distinguishing a first and second growth phase separated by an intermediate phase of decline. The publication of sub-municipal data from the 2022 census now makes it possible to extend the analysis of suburbanization trends to the most recent period. Accordingly, this paper examines the spatial and temporal dynamics of suburbanization based on population change in the 14 largest regional suburban zones between 1990 and 2022, with special focus on the period following the 2011 census. The aim of the study is to explore the current role of central inner areas, other inner areas, and inhabited outskirts in population growth. In addition, the paper assesses how recent sub-municipal-level processes relate to trends identified at the level of independent settlements and to developments observed over the preceding two decades. The results indicate that other inner areas and inhabited outskirts continue to play a significant role in the new phase of the process, although the rate of population growth is lower than in earlier periods. Furthermore, sub-municipal-level data confirm that, in the current phase, geographical location and socio-economic development have become increasingly important determinants of the intensity of suburbanization around the examined major cities.

Keywords: urban-rural fringe, urban sprawl, migration, population dynamics, intra-urban suburbanisation

Bevezetés

A politikai rendszerváltozás, illetve az ehhez kapcsolódó társadalmi és gazdasági változások az 1990-es években Magyarországon is lehetővé tették a lakossági szuburbanizációs folyamatok nagyfokú elterjedését, amely azóta is az egyik legmeghatározóbb térfolyamat hazánkban (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012). Egy korábbi tanulmányunkban azonosítottuk a magyarországi szuburbanizáció 1990 és 2022 közötti szakaszait, a nagyvárosok és környéki településeik népességszám-változásainak 5 éves trendjei alapján, amely megfelelő kiindulási alap lehet a további vizsgálatokhoz (BAJMÓCY P. – JAKUS I. 2023). Ennek eredményei alapján elmondható, hogy a hazai vidéki centrumok és környékük relációját az 1990-es években a népességüket veszítő nagyvárosok és gyorsan növő szuburbán zóna jellemezte. Ez a növekedési ütem a 2000-es évtized közepére mérséklődött, majd a 2008-as gazdasági válság után le is állt, ami stagnálásként értelmezhető a vidéki szuburbán zónák összesített népességszámának viszonylatában. Ez az átmeneti időszak a 2010-es évek második feléig tartott, amikor az előző időszakhoz képest sok vidéki centrum környékén ismételten számottevő mértékű népességnövekedés volt tapasztalható, amiben vélhetően a kormányzat aktív családpolitikai lakástámogatásainak is meghatározó szerepe van (NAGY G. 2023a; VASÁRUS G. L. et al. 2024).

A folyamat hazai térnyerésével párhuzamosan az elmúlt évtizedekben rendkívül gazdag és szerteágazó magyarországi szuburbanizációs szakirodalom jött létre, amely az országos folyamatokra, a budapesti agglomerációra, illetve a vidéki nagyvárosok környékére egyaránt kiterjed, különböző nézőpontokból megközelítve a témát. Országos léptékű vizsgálatok főként a korábbi időszakokra vonatkozóan születtek (TIMÁR J. – VÁRADI M. 2000; BAJMÓCY P. 2003a, 2014). A főváros környékének folyamatait feldolgozó irodalmak között találhatunk olyanokat, amelyeken keresztül jól azonosíthatóak a különböző időszakok térbeli-időbeli trendjei, illetve háttértényezői (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; SCHUCHMANN J. 2013; KOVÁCS Z. – TOSICS I. 2014, KOVÁCS Z. et al. 2022; DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 2024). Ezek mellett számos szakirodalom született a szuburbanizáció társadalmi-szociológiai jellemzőit és hatásait elemezve (CSANÁDI G. – CSIZMADY A. 2002; CSANÁDI G. et al. 2010; CSURGÓ B. 2013), akár egy-egy jól behatárolható részterületre, például a zártkertek benépesülésének folyamataira vonatkozóan (VIGVÁRI A. 2022a, 2022b). Továbbá Budapest, Magyarországon sajátos agglomerációs fejlődéséhez kapcsolódóan több tanulmány, illetve disszertáció íródott, amelyek a policentrikus várostérség-fejlődést (SZABÓ T. et al. 2014), valamint ehhez kapcsolódóan a főváros belső (LOSONCZY A. 2024), illetve külső szuburban tereinek alközpontosodását dolgozzák fel (Izsák É. 2001; HALÁSZ L. 2012; KESERŰ I. 2013), beleértve a folyamatok fenntarthatósági kérdéseit is (Kocsis J. B. – TOMAY K. 2024).

Mindezek mellett a vidéki nagyvárosok szuburbanizációs folyamataival kapcsolatban is meghatározó mennyiségű munka íródott, amelyek egy-egy régióközpont, például Győr (HARDI T. 2002), Pécs (BAJMÓCY P. 1999; SZEBÉNYI A. 2016), Szeged (BAJMÓCY P. 2000), Miskolc (KRISTÓF A. 2018), illetve vármegyeszékhely (BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012; NAGY GY. – HEGEDŰS T. 2016) környékét, vagy éppen egy-egy városkörnyéki települést vizsgálnak (MAKRA Zs. 2012; VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018). Továbbá a vidéki városkörnyékek esetében is találhatunk olyan elemzéseket, amelyek a szuburbanizáció egy-egy jól meghatározható aspektusát dolgozzák fel, például a lakáspiaci folyamatokon (NAGY G. 2023a), vagy a közlekedési jellemzőkön (HARDI T. – NÁRAI M. 2005; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007; HEGEDŰS L. D. 2023), illetve annak negatív hatásain (HARDI T. et al. 2021) keresztül szemléltetve a folyamatokat.

Számos korábbi empirikus kutatás megállapította, hogy a szuburbanizációs folyamatok térben nem feltétlen kötődnek a települések mereven meghatározott közigazgatási határaihoz. Az ebből eredő népességyarapodás nemcsak a közigazgatásilag önálló településeken, hanem a központi belterülettől térben (eredetileg) elkülönülő egyéb belterületeken, illetve külterületeken is megfigyelhető volt (TIMÁR J. 1993; BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012; BAJMÓCY, P. 2014; BAJMÓCY P. – MAKRA Zs. 2016; VASÁRUS G. L. et al. 2018; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022). Ezzel együtt a városkörnyéki települések esetében is előfordulhat, hogy népességnövekményük főként néhány kitüntetett helyzetű településrészen realizálódik, míg más településrészek nem, vagy csak kisebb mértékben kapcsolódnak be a folyamatba. Ebből adódóan az egyes településrészek fejlődési pályái rendkívül differenciáltak lehetnek, az egymással időben párhuzamosan zajló, ellentétes folyamatok elrejthetik egymást a települési léptékű statisztikákban (VASÁRUS G. L. 2022).

A településrész-szintű folyamatokat a szakirodalom sok esetben egyfajta „szürke zónaként” (VASÁRUS G. L. et al. 2024), vagy „rejtett szuburbanizációként” azonosítja (PÉNZES J. et al. 2023), mivel ez a lépték gyakran kiesik a közigazgatási rendszer látóköréből, részben a viszonylagos térbeli és társadalmi elszigeteltségükből és az ehhez kapcsolódó információhiányból adódóan, amelyek a fejlesztések feletti kontroll hiányához is hozzájárulnak. Emellett általánosságban véve is elmondható, hogy a településrészek léptéke kevesebb figyelmet kap a településföldrajzi kutatásokban (VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022), ez alól csak néhány, főként a legutóbbi időszakban végzett vizsgálat képez kivételt

(VASÁRUS G. L. 2019; HEGEDŰS L. D. 2023; NAGY G. 2023b). Az ilyen léptékű vizsgálatokat alapjaiban véve nehezíti, hogy a kelet-közép-európai statisztikai rendszerek jellemzően a közigazgatásilag önálló településeket tekintik alapvető vizsgálati egységnek. Ebből adódóan a településrészek szintjére vonatkozó, területileg kielégítő részletességű és széles körben is szabadon elérhető, több nagyobb területi egység összehasonlítására alkalmas adatbázisok gyakorlatilag csak a népszámlálások időpontjára állnak rendelkezésre (VASÁRUS G. L. 2022).

Jelen tanulmány is elsősorban a településrészek szintjére fókuszál, amelyhez megfelelő alapot nyújt a 2022-es census adatbázisa. Vizsgálatunk célja az 1990 és 2022 közötti népszámlálások adatai alapján, a 14 legnépesebb vidéki szuburbán zóna esetében feltárni, hogy napjainkban a folyamatokból adódó népességnövekedés terén milyen szerep jut a központi és egyéb belterületeknek, illetve a külterületi lakott helyeknek. Továbbá, az azonosítandó térbeli és időbeli jellemzők alapján annak feltárása, hogy a legutóbbi, 2011 és 2022 közötti időszak településrész-szintű folyamatai, mennyire illeszkednek, vagy éppen különböznek az önálló települések vizsgálata, valamint előző időszakok során feltárt trendekhez képest. A vizsgálat további relevanciáját adja, hogy a 2022-es népszámlálás adatai ilyen kontextusban korábban még nem kerültek feldolgozásra, ezáltal szisztematikus áttekintést nyújthat a vidéki nagyvárosok körüli szuburbanizációs folyamatok, immáron több, mint 3 évtizedes dinamikáiról.

Szakirodalmi áttekintés

A szuburbanizáció értelmezése a településhatáron belüli megközelítés szempontjából

A szuburbanizációval több tudományterület kutatói is foglalkoztak, ebből adódóan sokféle definícióval, szemlélettel találkozhatunk a különböző szakirodalmakban (KOCIS J. B. 2000). Ugyanakkor TIMÁR J. (1999) gyűjtése alapján elmondható, hogy a szuburbanizációs elméletek a téma megközelítését illetően két fő csoportra oszlanak. Ezek egyike, amelyek a szuburbanizációt, mint elővárosokat létrehozó folyamatot értelmezik, a szuburbia (elővárosok, városkörnyéki terek) fogalmának meghatározása alapján, ahol a térfolyamat végbement. Az ide sorolt, fekvésen alapuló, vagy statisztikai szemléletű definíciók túl merev keretei, illetve a településrészek rendkívül változatos jellemzőiből adódóan (pl. méret, népességszám) a közigazgatási határokon belüli folyamatok vizsgálata szempontjából nehezen adaptálhatóak (TIMÁR J. 1999; BAJMÓCY P. 2003a).

Az elméletek másik nagyobb csoportját alkotják azok a megközelítések, amelyek magára a térfolyamatra, illetve az ehhez kapcsolódó relációkra irányulnak, vagyis a szuburbanizációt egyfajta decentralizációs és centralizációs folyamatként értelmezik (TIMÁR J. 1999). Többek között ide sorolható az a BAJMÓCY P. (2003a) által TIMÁR J. (1999) nyomán megfogalmazott, több szempontot összegző meghatározás, amely a szuburbanizációt az átfogó urbanizációs modell részeként a városi népesség és tevékenységek decentralizációjaként értelmezi. Ez alapján a szuburbanizáció decentralizáció abban az értelemben, hogy a népesség, a termelő és nem termelő tevékenységek egy része, a tőke, a beruházások a városi központok helyett inkább azok környékére koncentrálnak. Ugyanakkor decentralizáció abban az értelemben is, hogy a népesség és/vagy tevékenységeinek (termelés, szolgáltatások igénybevétele, rekreációs tevékenység) egy része ténylegesen ki is települ a városból annak közvetlen környékére. Ez a folyamat azonban csak az adott várostérségeken belül tekinthető decentralizációnak, egy nagyobb régió, vagy az egész

ország vonatkozásában az urbanizációhoz hasonlóan továbbra is centralizációról, koncentrációról beszélhetünk.

Jelen tanulmány szempontjából utóbbi meghatározást tekintjük elfogadottnak, azonban a településhatáron belüli szuburbanizáció bizonyos szempontból még e definíció szerint is egy paradox, ellentmondásos folyamat lehet, ahogy arra több korábbi kutatás is reflektál (SPORNA, T. – KRZYSZTOFIK, R. 2020; VASÁRUS G. L. 2022). Ez az ellentmondás főként abból adódik, hogyan interpretáljuk a városi és elővárosi tér határát (STANILOV, K. – SÝKORA, L. 2014). Ebből a szempontból korántsem mindegy, hogy a települések merev közigazgatási határai alapján a központi nagyváros teljes közigazgatási területét, vagy csak a kompakt, egybeépült, településmorfológiai értelemben urbánus központi belterületét vesszük figyelembe a városi tér lehatárolásakor. Az első esetben a szuburbán elővárosi tér értelemszerűen csak a szomszédos települések határától kezdődhet, míg a második meghatározás a központi nagyváros közigazgatási határán belül elhelyezkedő, de annak központi belterületétől elkülönülő településrészeit is figyelembe veszi. Ez utóbbi alapján tehát, a településhatáron belüli megközelítés szerint a szuburbanizáció potenciális akcióterülete a szűkebb értelemben vett központi városmagtól kezdődik és kiterjed a nagyváros közigazgatási határán belül elhelyezkedő további településrészekre is (VASÁRUS G. L. 2022).

A településhatáron belüli szuburbanizáció tereinek meghatározása

Közigazgatási szempontból az egyes településrész típusokat az 1992. évi LXXXIX. törvény 23. paragrafusa határozza meg. Ez alapján a hazai települések közigazgatási területe központi belterületre, egyéb belterületekre, valamint külterületekre osztható. A hazai statisztikai rendszer is ezt a hármas tipizálást alkalmazza a településrészekre vonatkozó adatok publikálása során. A központi belterület az a fizikailag többnyire összefüggő belterületi egység, amely területén található a település igazgatási szerveinek, valamint ellátó intézményeinek a többsége. Az egyéb belterületek azok a központi belterülettel nem egybeépült településrészek, amelyek fejlesztése a belterületre érvényes szabályok szerint történik. A külterületek pedig a település rendezési tervében a belterületeken kívül, de a közigazgatási határon belül elhelyezkedő, általában mező-, vagy erdőgazdasági területek. A KSH népszámlálási gyakorlata azt tekinti külterületi lakott helynek, ahol legalább egy személy összeírásra került, vagy életvitelszerűen tartózkodik, továbbá ahol legalább egy nem lakott, de egyébként használható lakás van (BAJMÓCY P. – MAKRA Zs. 2016; VASÁRUS G. L. 2022). A településhatáron belüli szuburbanizációs értelmezéssel, illetve az előző alrészben felvázolt definícióval összhangban a nagyvárosok központi belterülete az a közigazgatásilag is lehatárolt egység, ahonnan a folyamathoz kapcsolódó lakóhelyváltoztatások során a népesség a peremek felé áramlik. Emellett a jelen tanulmányban is alkalmazott meghatározások szerint az adott nagyváros közigazgatási határán belül elhelyezkedő egyéb belterületek, illetve külterületi lakott helyek együttesen alkotják a belső szuburbán zónát, míg a külső szuburbán zónát a környékbeli települések településrészeinek összessége adja, beleértve ezek központi belterületét, egyéb belterületeit, valamint külterületeit is.

Az egyéb belterületek típusaik szerint lehetnek korábbi önálló községek, mesterségesen kialakított tanyaközségek, üdülőterületek, besűrűsödött kiskertek, vagy belterületbe vont korábbi külterületek, esetenként újonnan kialakított lakóparkok, amelyeket nem soroltak be a központi belterületbe (BAJMÓCY P. 2003b; BAJMÓCY P. – MAKRA Zs. 2016). Az államszocializmus idején Magyarországon és a többi közép-kelet-európai országban, a kor településpolitikai irányvonalának megfelelően számos kisebb települést csatoltak

a velük szomszédos nagyvárosokhoz. Ezek a „szatellit-települések” becsatolásukat követően is megőrizték vidékies karakterüket, így a szuburbanizáció elterjedésével megfelelő teret biztosítottak a kiáramló városi népességnek a nagyvárosok közigazgatási határain belül (VASÁRUS G. L. 2016a, 2022; VASÁRUS G. L. et al. 2018, 2024; SZMYTKIE, R. – KRZYSZTOFIK, R. 2019; SZMYTKIE, R. 2021a; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022). Hasonló mondható el a nagyvárosok határában nagy számban található külterületi lakott helyekről. Ezek típusaik alapján szintén sokfélék lehetnek, a folyamathoz kapcsolódóan azonban főként a tanyás térségek, majorok, szőlőhegyek, illetve a zártkertek emelhetők ki, amelyek annak legkorábbi fázisa óta szintén hasonlóan jelentős célterületek (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; HARDI T. 2002; BAJMÓCY P. 2003a; CSANÁDI G. et al. 2010; LEETMAA, K. et al. 2014; VIGVÁRI A. 2022a, 2022b). Ezek a zárt településmagon kívül eső, de a közigazgatási határon belüli területek a szuburbanizáció szempontjából ugyanúgy a központi városmag rovására növekednek, emellett a kiköltözők lakóhelyváltása is hasonló életminőségbeli változásokat feltételez, mint a klasszikus, településhatárokat átlépő szuburbanizáció esetében (SPORNA, T. – KRZYSZTOFIK, R. 2020; SZMYTKIE, R. 2021a; VASÁRUS G. L. 2022), figyelembevételük a folyamatok vizsgálata során már csak ezért is indokolt lehet.

Mindezek mellett a településhatáron belüli szuburbanizáció tereinek meghatározásához kapcsolódóan még érdemes említést tenni a város-vidék peremzónáról (urban-rural fringe), amely a korábbiakban említetteket átfogóan, a közigazgatásilag meghatározott településrészeken túlmutató térkategóriaként jelenik meg a szakirodalomban. Ezt a központi nagyvárosok és a vidéki hátszáguk között elterülő átmeneti területet az urbánus és rurális területhasználat keveredése, az erős tervezési kontroll hiánya, ezzel összefüggésben a területhasználat gyors és sokszor kaotikus változása (általában a mezőgazdasági területek rovására), illetve az ezekből adódó konfliktusok jellemzik. A peremzónáknak lehetnek dominánsan urbánusabb (a belső, központi városmaghoz legközelebb eső területeken, intenzívebb átalakulással), vagy rurálisabb (a külső területein) részei, szerkezetét tekintve azonban nem osztható teljesen homogén részekre. Kiterjedését illetően nem képez egységes gyűrűt, inkább mozaikszerű részekből tevődik össze, amelyek folyamatos változásban vannak, néhol behatolva a központi városmagba, míg más részekben csápszerrűen kinyúlva, például a főbb közlekedési tengelyek mentén (GALLENT, N. et al. 2006). Hazánkban és a posztoszocialista országokban jellemzően az 1990-es években, a politikai és gazdasági rendszerváltozást követően gyorsult fel a peremzóna átalakulása. Ebben a szintén ekkor kibontakozó szuburbanizációs folyamatoknak volt az egyik legjelentősebb szerepe, beleértve annak lakossági, illetve gazdasági aspektusait is, amelyeknek a településhatáron belüli megközelítés szempontjából a város-vidék peremzóna adja fő akcióterületét (TIMÁR J. – BAUKÓ T. 1999; CSATÁRI B. et al. 2013).

A településhatáron belüli szuburbanizáció jellemzői és hatásai

Az önálló városkörnyéki településekhez hasonlóan általános tendencia a népességszám, illetve a népsűrűség számottevő növekedése, amely különböző mértékben érinti az egyes településrészeket. A népesség térbeli decentralizációjából adódó növekmény jellemzően a központi városmaghoz közeli, illetve jó elérhetőségű területeken realizálódik, míg a centrumban, valamint a kedvezőtlen adottságú periférikus területeken erősödő elnéptelenedési és elöregedési tendenciák tapasztalhatók (NAGY G. 2023b; VASÁRUS G. L. 2022; HEGEDŰS L. D. 2023; PÉNZES J. et al. 2023). E folyamat együtt jár az építési aktivitás felerősödésével, amihez a magánerős építkezések és az ingatlanfejlesztők egyaránt hozzájárulhatnak. Ezek a lakásépítések jellemzően kevésbé kontrollált módon, sokszor zöldmezős beruházásként (a mezőgazdasági területek rovására) valósulnak meg

(PICHLER-MILANOVIĆ, N. 2014; STANILOV, K. – SÝKORA, L. 2014; SZMYTKIE, R. 2021a), jelentősen átalakítva az adott településrész épített környezetét, illetve morfológiai jellemzőit (SZMYTKIE, R. 2021b). Ezzel együtt viszonylag gyakoriak az illegális, tájba nem illő építkezések, illetve lakásbővítések, valamint a különböző informális lakhatási megoldások is, különösen a kevésbé „szem előtt lévő” külterületek (VASÁRUS G. L. 2016a, 2016b, 2022), illetve zártkertek esetében (GAGYI A. – VIGVÁRI A. 2025).

A népességnövekedés és a lakásépítések súlypontjának a peremek felé való eltolódásával a posztiszocialista nagyvárosok újonnan létrejövő szuburbán terei az államszocialista időszakhoz képest kisebb mértékű tervezési kontroll miatt jellemzően kevésbé kompakta (SPORNA, T. – KRZYSZTOFIK, R. 2020). A központi városok így térben egyre inkább szétterülnek, amely a rendszerváltozás után erősen töredezett és szétszórt térbeli mintázatot eredményezett az érintett városkörnyékeken (STANILOV, K. – SÝKORA, L. 2014). Ez a folyamat a kiköltöző lakosság életmódbeli sajátosságai (pl. a városcentrumba való ingázás), valamint az infrastrukturális adottságok függvényében további kihívások és konfliktusok kialakulásához járul hozzá, különösen a környezeti fenntarthatóság szempontjából. A folyamat hatására számottevően megnő a mesterséges felszín kiterjedése, amely egy mozaikosabb területhasználati mintázatot hoz létre, illetve hozzájárul a városi hőszigetek térbeli kiterjedésének növekedéséhez (HOYK E. et al. 2019). Emellett a szőlők, gyümölcsösök eltűnésén, illetve további mezőgazdasági és rekreációs területek funkcióváltásán keresztül drasztikusan átalakítja az érintett településrészek karakterét (CSURGÓ B. 2013). Ezekből adódóan jelentősen megnő a lakossági energiafogyasztás, a gépjármű forgalom, illetve ezzel összefüggésben a közlekedési zsúfoltság, valamint a légszennyezés is fokozódik (KOVÁCS Z. – TOSICS I. 2014; LISOWSKI, A. et al. 2014; PICHLER-MILANOVIĆ, N. 2014; VASÁRUS G. L. 2016a; HARDI T. et al. 2021; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022). Az érintett területek összességében vegyes infrastrukturális adottságokkal rendelkeznek, azonban jellemző, hogy a meglévő infrastrukturális elemek állapota a népesség gyarapodásából adódó fokozott igénybevétel miatt leromlik, fejlesztésük pedig nem tudja követni a megnövekedett igényeket (HIRT, S. – STANILOV, K. 2014; VASÁRUS G. L. et al. 2024), amit gyakran a meglévő (vagy örökölt) településszerkezeti jellemzők is ellehetetlenítenek (pl. zártkertek esetében túl szűk utcák, túl sűrű beépítés) (VASÁRUS G. L. 2016b). Az említett negatív hatásokat részben árnyalhatja a munkahelyek és szolgáltatások decentralizációjával egyre jelentősebbé váló (poszt)szuburbán alközpontok szerepe (IZSÁK É. 2001; HALÁSZ L. 2012), illetve a különböző atipikus foglalkoztatási formák elterjedése (LENNERT J. 2020). E tényezők egy policentrikus várostérség kialakulásával párhuzamosan mérsékelhetik a központi városba irányuló ingázási kényszert, illetve annak negatív környezeti hatásait. Ezek ugyanakkor főként a főváros környékén feltárt folyamatok (KESERŰ I. 2013; SZABÓ T. et al. 2014; DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 2024), így kérdéses, hogy a vidéki nagyvárosok környékén milyen fejlődési pályák azonosíthatóak ebből a szempontból.

Magyarországon (más posztiszocialista országokhoz hasonlóan) a szuburbanizáció fel erősödése egybeesett a rendszerváltozás utáni gazdasági recesszió időszakával (BAJMÓCY P. 1999). Ebből adódóan a nyugati országokkal ellentétben nemcsak a vidéki idillt kereső középosztálybeliek, hanem az olcsóbb megélhetés által motivált, alacsonyabb jövedelmű társadalmi csoportok is meghatározó szereplői voltak a folyamatoknak (CSANÁDI G. et al. 2010; LEETMAA, K. et al. 2014; VASÁRUS G. L. et al. 2018, 2024). A klasszikus szuburbán jóléti migráció mellett pályakezdők, szerény anyagi helyzettel rendelkező idősök, városból kiszoruló, vagy vidékről a városba igyekvők is nagy számban költöztek a nagyvárosok peremére. A különböző társadalmi csoportok azonban a költözés motivációit tekintve részben azonos előnyöket keresnek ezeken a területeken. A relatíve olcsóbb ingatlanár mellett a falusias életmód, a kedvező környezeti adottságok, a saját ház iránti

igény, illetve a munkahely közelsége jelenik meg a korábbi kutatásokban, mint fő vonzó tényezők (VASÁRUS G. L. 2016a, 2022), amelyek gyakorlatilag megegyeznek az önálló települések esetében feltárt motivációkkal és előnyökkel (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; TIMÁR J. – VÁRADI M. 2000; BAJMÓCYP. 2001, 2002, 2003a; HARDI T. 2002; SZE BÉNYI A. 2016). A tehetősebb csoportok jellemzően a jobb társadalmi státuszú lakóhelyekre költöznek, amely gyakran egybeesik a nagyváros központjához legközelebb fekvő, legjobb elérhetőségű, illetve környezeti adottságú területekkel (CSANÁDI G. – CSIZMADY A. 2002; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022). Ezzel szemben az alacsonyabb társadalmi státuszú csoportok jellemzően a rossz elérhetőségű városperemi területekre szorulnak ki, amelyek esetenként már a szomszédos szuburbán település közigazgatási területére esnek (VASÁRUS G. L. – SZALAI Á. 2023). Emellett jelentősek az olyan településrészek (pl. bizonyos egyéb belterületek, szőlőhegyek, zártkertek) is, ahol a különböző társadalmi státuszú csoportok keveredése a jellemző. E területeken a beköltözések hatására viszonylag kis távolságokon belül is nagy társadalmi különbségek alakulnak ki (CSURGÓ B. 2013; LISOWSKI, A. et al. 2014; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022).

Az adott településrészen belül felerősödő társadalmi polarizáció nagymértékben hozzájárulhat a mozaikos településképp kialakulásához, mivel az eltérő háttérű csoportok különböző hatást gyakorolnak a közvetlen környezetükre. A tehetősebb csoportok sokkal inkább a maguk képére formálják az alapvetően rurális karakterű területeket (VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022). Ehhez a státuszjelző funkciót betöltő, nagy alapterületű, illetve homlokzatmagasságú modern házak építése, vagy a megmaradt mezőgazdasági területek művelésének felhagyása egyaránt hozzájárulhat (CSURGÓ B. 2013; VASÁRUS G. L. et al. 2024). Ezzel szemben a kedvezőtlenebb társadalmi státuszú lakók esetében az engedély nélküli bővítés vagy építés, szélsőséges esetben az illegális lakásfoglalás, valamint a szakszerűtlen területhasználat és személtlerakás jelentik a környezetalakítás legfőbb módjait, amelyeket túlélési stratégiájuk részeként az ezekhez kapcsolódó anyagi költségek minimalizálása motivál (VASÁRUS G. L. 2022). A különböző státuszú társadalmi csoportok lakóhelyeinek térbeli közelsége egy adott településrészen belül alapvetően azt feltételeznél, hogy csökken a szegregáció ezeken a területeken. Ez települési szinten, vagy statisztikai értelemben helytálló is lehet, azonban mikroszinten, a mindennapi élet során jelentős az elzárkózás a különböző anyagi helyzetű lakosok között. Keresetbeli, életvitelbeli, valamint érdekérvényesítési képességbeli különbségeik folyamatos konfliktusok forrása, amelyek jelentősen erodálják a helyi közösségek kohézióját (CSANÁDI G. et al. 2010; LISOWSKI, A. et al. 2014; VASÁRUS G. L. 2016a; VASÁRUS G. L. et al. 2018).

A korábbi, témában végzett kutatásokat összegezve elmondható, hogy a településhatáron belüli szuburbanizáció több szempontból is hasonlít a klasszikus, közigazgatási határt átlépő, önálló városkörnyéki településekre irányuló szuburbanizációhoz, különösen a legjobb adottságú egyéb belterületek és külterületek esetében. Bizonyos szempontból azonban mégis egy differenciáltabb folyamat, mivel kisebb téregységeken belül is egymással ellentétes folyamatok játszódhatnak le, a felvázolt negatív hatások és konfliktusok pedig nagyobb súllyal lehetnek jelen, mint az önálló településeken. Az egyéb belterületek, illetve külterületi lakott helyek relatíve olcsó ingatlanárai hosszabb távon is fennmaradtak, ami folyamatos kiköltözési lehetőséget nyújt a különböző státuszú társadalmi csoportok számára (VASÁRUS G. L. 2022). Az, hogy milyen társadalmi csoportok költöznek egy adott településrészeire fejlődési pályáikat is nagymértékben meghatározza, ebből a szempontból az elérhetőség, illetve infrastrukturális elemek kiépültsége lehetnek a legfőbb differenciáló tényezők (VASÁRUS G. L. – SZALAI Á. 2023). Ezzel összefüggésben az érintett településrészek jellemzően mozaikos épített környezete jól reprezentálja az ott lakók anyagi helyzetét (VASÁRUS G. L. et al. 2024).

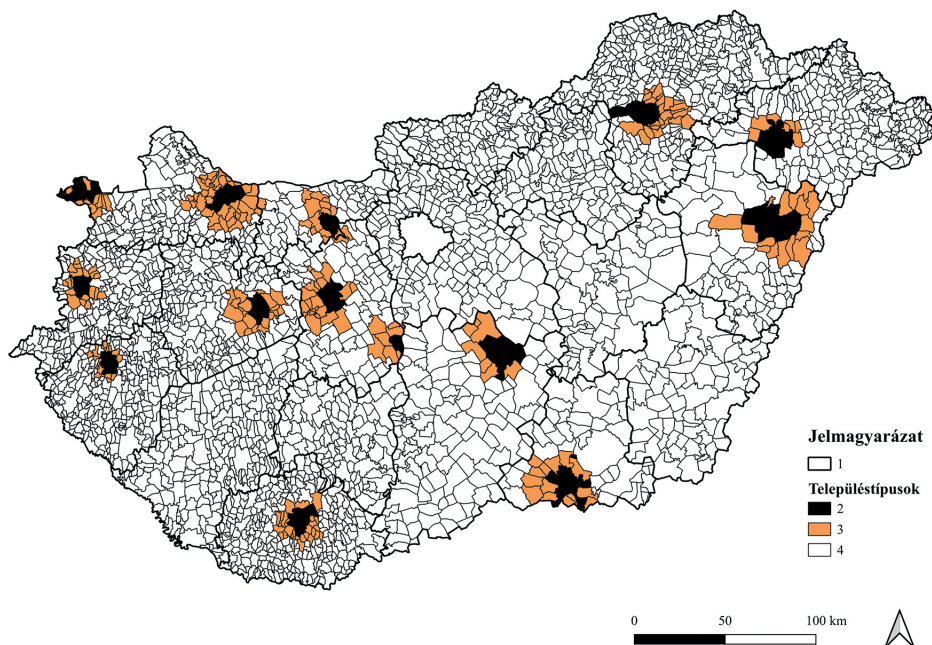
A folyamatokat intézkedésein keresztül a mindenkori központi kormányzat is jelentősen alakítja, például a zártkerti ingatlanok művelés alóli kivonásának szabályozásain, vagy a különböző lakástámogatásokon keresztül. A 2015 utáni időszakban a városperemeken újonnan megjelent társadalmi csoportot adták a családpolitikai lakástámogatásokból kimaradó háztartások, akik ezek árfelhajtó hatása miatt kiszorultak a városi ingatlanpiacról (VASÁRUS G. L. 2022; VASÁRUS G. L. – SZALAI Á. 2023). Emellett a folyamat másik jelentős alakítói a helyi önkormányzatok, akik a belterületbe vonásokkal, illetve a közszolgáltatások (pl. tömegközlekedés, hulladékszállítás) megszervezésével bizonyos településrészek esetében javíthatják az elérhető feltételeket (NAGY G. 2023b). Ugyanakkor a folyamatok közvetett alakításaként értelmezhető az is részükről, hogy a kapacitásbeli hiányosságaik, valamint a remélt bevételek és a már amúgy is kaotikus településkép miatt szemet hunynak a szabályozási kereteket túllépő, jogszerűtlen tevékenységek felett (VASÁRUS G. L. 2016b; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022; VASÁRUS G. L. et al. 2024).

Adatbázis és módszertan

A vizsgálat adatbázisa a települések központi belterületeinek, egyéb belterületeinek és külterületi lakott helyeinek népességszám adataiból épül fel, amelyeket a Központi Statisztikai Hivatal a népszámlálásokhoz kapcsolódóan publikál. A teljes adatbázis az 1949 és 2022 közötti 8 népszámlálás összesen mintegy 28 500 településrész adatait tartalmazza. A korábbi adatbázist (1949–2011) kellett kiegészíteni a legutóbbi, 2022-es népszámlálás adataival, amely összességében 10 000-nél is több új adatot jelent.

A korábbiakban több, hazai nagyvárosokra vonatkozó, kvantitatív alapú agglomerációs lehatárolás is született, amelyek megfelelő kiindulási alapot jelenthetnek a különböző térbeli folyamatok vizsgálatához (TÓTH G. 2014; 2024). Ugyanakkor a lakossági szuburbanizációhoz kapcsolódóan ezek nem feltétlen foglalják magukban a folyamatok által érintett települések teljes körét (NAGY G. 2023a). Ebből adódóan jelen vizsgálat esetében is a korábbi eredményeink alapján lehatárolt „szuburbán zónákra” hagyatkozunk (BAJMÓCY P. – JAKUS I. 2023). A teljes mintaterületet (*1. ábra*) a 14 legnépesebb vidéki agglomeráció 250 településének 1847 településrésze adja. Ezekre vonatkozóan számítottuk ki a népességszám-változást a szuburbanizáció szempontjából releváns 1990 és 2022 közötti időszakra, az egyes népszámlálások közötti periódusokra. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a mintaterület lehatárolása során kizárólag teljes településeket vettünk figyelembe, vagyis, ha egy adott település valamely településrésze bekerült a vizsgálatba, akkor az adott település összes többi településrésze is.

A módszertanhoz kapcsolódóan annak korlátairól is érdemes említést tenni. Terepi tapasztalatok alapján több korábbi hazai, illetve külföldi kutatás is felhívta a figyelmet arra, hogy a városperemi településrészek valós népességszáma jellemzően 5-10%-kal, de akár 20-40%-kal is nagyobb lehet, mint ami a hivatalos statisztikában megjelenik. Ennek legfőbb okai a korábban említett engedély nélküli építkezések, az eredeti funkció szerint nem lakóépületbe (pl. gazdasági épületbe, nyaralóba) való beköltözés, illetve ezzel is összefüggésben az új lakóhelyre történő átjelentkezések elmulasztása (BRADE, I. et al. 2014; SZMYTKIE, R. 2021a; VASÁRUS G. L. 2022; VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022; VASÁRUS G. L. – SZALAI Á. 2023; VASÁRUS G. L. et al. 2024). Emellett a rendelkezésünkre álló statisztikákból a költözések pontos irányai nem ismertek, azonban korábbi kutatási eredmények igazolják, hogy a városperemi területek népességyarapodása számottevően szuburbán eredetű (NAGY GY. – HEGEDŰS T. 2016; VASÁRUS G. L. 2016a, 2022). Továbbá bizonyos esetekben a közigazgatási változások, központi belterületbe vonások is nehezít-

1. ábra A 14 legnépesebb vidéki szuburbán zóna Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés

Figure 1 The 14 suburban zones with the largest population in Hungary

Source: Own editing

1 – Vármegyehatár / County border 2 – Központi városok / Central cities 3 – Szuburbán települések / Suburban settlements 4 – Többi település / Other settlements

hetik a folyamatok követhetőségét (NAGY G. 2023b). Mindezek ellenére hosszabb távú, általános tendenciák a nyilvánosan elérhető statisztikai adatokból is meghatározhatóak.

Eredmények

Népességszám-változási trendek, a szuburbanizáció mértéke

Az egyes településrész típusok adatait az adatbázisunk teljes, 1949 és 2022 közötti időtartamára vizsgálva az 1990-es időszak azonosítható, mint fordulópont a népességszám-változási trendek tekintetében. 1990 előtt országos szinten az urbanizáció (első szakasza) határozta meg a különböző településrész típusok népességszámának alakulását, illetve a nagyvárosok és a vidéki térségek közötti migrációs trendeket, irányokat. Ennek megfelelően a központi belterületek népessége országos szinten több, mint 2 millió fővel gyarapodott, míg a külterületek népessége hozzávetőlegesen az ötödére csökkent 1990-re, különösen a vidéki térségek külterületeinek népességvesztéséből adódóan (1. táblázat). 1990 után azonban a központi belterületek népességszáma csökkenésnek, míg az egyéb belterületek és külterületeké jelentékenyebb mértékű növekedésnek indult. Ez az egyéb belterületek esetében 1990 és 2001 között (42 158 fő), míg a külterületek esetében 2001 és 2011 között (15 583 fő) volt a legjelentősebb. A tendencia 2011 és 2022 között is folytatódott, hasonló dinamikával, mint az ezt megelőző periódusban. Ugyanakkor az egyéb belterületek

és külterületek trendjeit illetően éles különbségeket detektálhatunk a nagyvárosi zónák, valamint a vidéki térségek között. Az országos szintű gyarapodás meghatározó részben a nagyvárosi zónák egyéb belterületein, illetve külterületein realizálódott, míg a vidéki térségeknél, különösen a külterületek esetében továbbra is folytatódottak a negatív tendenciák.

1. táblázat – Table 1

Településrészek népességszáma területenként és típusonként, 1949–2022
(KBT=központi belterület, EBT=egyéb belterület, KT=külterület)
Population of settlement parts by area and type, 1949–2022
(KBT=central inner area, EBT=other inner area, KT=outskirt)

Év	KBT Magyarország	EBT	KT	KBT Nagyvárosi zóna	EBT	KT	KBT Vidéki térségek	EBT	KT
1949	7 756 625	1 940 096	1 249 945	3 292 033	269 277	71 782	4 464 592	1 223 314	980 668
1960	8 733 406	2 053 379	1 020 359	3 872 318	247 611	72 913	4 861 088	1 324 466	772 748
1970	9 317 397	2 467 735	754 951	4 384 006	203 954	102 482	4 933 391	1 442 253	550 997
1980	10 042 060	2 385 542	439 398	4 989 897	141 178	111 121	5 052 163	1 274 421	298 220
1990	9 850 699	2 384 413	2 85 231	5 017 774	95 048	120 072	4 832 925	1 183 341	190 183
2001	9 626 523	2 80 571	2 91 117	4 883 458	115 863	153 452	4 743 065	1 271 119	175 254
2011	9 328 505	3 013 355	3 06 700	4 881 865	146 601	185 619	4 446 640	1 157 736	160 099
2022	8 963 516	3 213 306	3 188 812	4 808 834	167 484	207 355	4 154 682	1 139 951	151 328

Forrás/Source: KSH népszámlálások adatai alapján saját számítás; own compilation based on HCSO census data

Az 1990 és 2022 közötti időszak népszámlálási adatai alapján a nagyvárosi zónákon belül, a központi nagyvárosok, illetve a környékbeli települések viszonylatában is ellentétes tendenciák detektálhatók. A 14 legnagyobb vidéki nagyvárosi zóna (önálló) szuburbán települései összességében több, mint 100 ezer fővel növelték a népességüket 32 év alatt (*2. táblázat*). Ugyanakkor teljes növekményük valamivel több, mint fele az 1990 és 2001 közötti időszakban realizálódott, míg az ezt követő periódusokban jelentősen mérsékeltebb volt gyarapodásuk üteme. Ezzel szemben a központi városok népessége hozzávetőlegesen az elővárosi településeken jelentkező növekmény másfélszeresével, több, mint 150 ezer fővel csökkent 1990 és 2022 között. Népességvesztésük a legutóbbi 2011 és 2022 közötti időszakban volt a legkiemelkedőbb, az egymást követő időszakokban pedig folyamatosan fokozódott.

Amennyiben a központi városok településrész típusait külön vizsgáljuk, úgy még szignifikánsabb különbségek tapasztalhatók. Ebben az esetben a központi városok központi belterületének népességvesztése 32 év alatt meghaladja a 226 ezer főt, míg egyéb belterületeik és külterületeik 72 ezer fővel gyarapodtak ugyanezen időszak alatt (*2. táblázat*). Ez alapján megállapítható, hogy a vizsgált nagyvárosok csökkenő népességszáma a központi belterületek veszteségéből adódik, amely a legutóbbi két népszámlálás között eltelt 11 éves időszakban már meghaladta a 100 ezer főt. A központi városok egyéb belterületeinek és külterületeinek növekedési üteme az önálló szuburbán településekhez hasonlóan a legelső vizsgált periódusban volt a legnagyobb mértékű, ezt követően pedig folyamatosan mérséklődött. A belső (központi város egyéb belterületei és külterületei), illetve a külső (szuburbán települések településrészei) szuburbán zónák növekményeinek

megoszlását illetően elmondható, hogy a szuburbán zónák teljes növekményének 41,7%-a maradt a nagyvárosok közigazgatási határán belül a teljes vizsgált időszak tekintetében, míg a központi belterületen kívüli településrészekre összességében 53,4% jutott (beleértve a központi város, ill. a szuburbán települések egyéb belterületeit és külterületeit is). A szuburbán települések esetében főként a központi belterületek szerepe a meghatározó, 1990 és 2022 között teljes növekményük mintegy 80%-a itt jelentkezett, ugyanakkor nagyobb mértékű volt a népességnövekedés mérséklődésének üteme a 1990-2001 közötti csúcsideszakot követően, mint az egyéb belterületeik és külterületeik esetében. A vizsgált szuburbán zónák összesített növekménye (beleértve a központi városok egyéb belterületeit és külterületeit) 1990 és 2001 között még meghaladta a nagyvárosok központi belterületének népességfogyását. Az ezt követő időszakokban azonban a szuburbán zóna gyarapodási ütemének mérséklődéséből, illetve a központi városok gyorsuló népességvesztéséből is fakadóan már nem tudta ellensúlyozni azt, így a 2001 utáni időszakokban a vizsgált 14 vidéki agglomeráció összesített népességszáma is csökkenő tendenciát mutat.

2. táblázat – Table 2

A szuburbanizáció mértéke 1990-2022 között, a népességszám változása alapján
Suburbanization trends between 1990–2022, based on population change

	1990–2001	2001–2011	2011–2022	1990–2022
Központi város	–25 083	–37 289	–91 967	–154 339
Központi város központi belterülete	–55 568	–63 992	–106 792	–226 352
Központi város egyéb belterületei és külterületei	30 485	26 703	14 825	72 013
Szuburbán települések	51 587	25 883	23 346	100 816
Szuburbán települések központi belterülete	44 133	18 554	17 801	80 488
Szuburbán települések egyéb belterületei és külterületei	7 454	7 329	5 545	20 328
Szuburbán zóna összesen	82 072	52 586	38 171	172 829

Forrás/Source: KSH népszámlálások adatai alapján saját számítás; own compilation based on HCSO census data

A vizsgált szuburbán zónák összevetése

A vidéki szuburbán zónák összevetésében már sokkal differenciáltabb képet kaphatunk a folyamatokról. A 3. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy az egyes szuburbán zónák összesített népességnövekményét tekintve országos viszonylatban 1990 és 2022 között Győr és Debrecen emelkedik ki, 30, illetve 28 ezer főt meghaladó értékekkel. Rajtuk kívül még további 5 agglomeráció növekménye haladta meg a 10 ezer főt, sorrendjüket tekintve pedig 3 alföldi nagyváros követi Debrecent. Arányaiban véve az észak-nyugati nagyvárosok szuburbán zónája gyarapodott a legnagyobb mértékben, Sopron esetében 60%-os, míg Győr esetében 42%-os növekedés volt tapasztalható az 1990-es értékekhez képest. A központi belterület népességvesztése tekintetében Miskolc emelkedik ki, ahol ez meghaladta az 50 ezer főt, ami arányaiban véve is (–28,5%) az egyik legkedvezőtlenebb érték. Ebben a tekintetben csak Dunaújváros esetében csökkent nagyobb mértékben

a központi városmag népességszáma (30,6%-kal). Az abszolút népességvesztés tekintében még Pécs és Debrecen emelhető ki nagyságrendileg –30 ezer fő körüli értékükkel, amelyek azonban még így is jóval elmaradnak Miskolc központi belterületének értékétől. Ezzel szemben Sopron volt az egyetlen olyan nagyváros, ahol növekedett a központi belterület népességszáma. A központi belterület népességvesztését Győr és Kecskemét szuburbán zónájának növekménye tudta legnagyobb mértékben ellensúlyozni (+20 ezer, ill. +11 ezer a két érték különbsége). Rajtuk kívül ez még Nyíregyháza esetében figyelhető meg érdemben, ahol 32 év alatt 3700 fővel nőtt a teljes agglomeráció népessége, míg Debrecen 207 fős egyenlege ilyen időtávon inkább stagnálásként értelmezhető.

3. táblázat – Table 3

Népességszám-változás a központi város központi belterületei és a szuburbán zónák viszonylatában, illetve a belső és külső szuburbán növekményének megoszlása a 14 legnagyobb vidéki szuburbán zóna esetében 1990-2022 között
Population change in the central city core and the suburban zones, including the distribution of population growth between the inner suburban zone and suburban settlements in the 14 largest rural suburban zones between 1990-2022

Agglomeráció	Központi város központi belterülete	Szuburbán zóna összesen	Belső szuburbán zóna	Szuburbán települések
Győr	–10 605	30 686	8 866	21 820
Debrecen	–27 952	28 159	15 575	12 584
Kecskemét	–7 816	18 866	13 420	5 446
Szeged	–17 129	14 692	5 996	8 696
Nyíregyháza	–8 486	12 180	10 616	1 564
Székesfehérvár	–14 454	11 085	541	10 544
Pécs	–31 058	10 499	349	10 150
Sopron	2 345	8 741	2 906	5 835
Veszprém	–9 946	8 354	1 989	6 365
Dunaújváros	–18 038	8 060	1 109	6 951
Miskolc	–52 719	6 649	3 810	2 839
Zalaegerszeg	–12 216	5 840	4 432	1 408
Tatabánya	–10 035	4 681	1 588	3 093
Szombathely	–8 243	4 337	816	3 521
Összesen	–226 352	172 829	72 013	100 816

Forrás/Source: KSH népszámlálások adatai alapján saját számítás; own compilation based on HCSO census data

A belső és külső szuburbán zóna növekményének megoszlása alapján az alföldi nagyvárosi térségek viszonylag egyedi helyzetben vannak, mivel abszolút értékben és arányaiban véve is kiemelkedő a belső szuburbán zónájuk növekménye (3. táblázat). Mindez egyrészt a méretükkel, illetve a településhálózati adottságaikkal függ össze, amiből adódóan kiterjedt közigazgatási határral rendelkeznek. Nyíregyháza esetében hozzávetőlegesen a szuburbán zóna teljes növekményének 86%-a, Kecskemét esetében 70%-a, Debrecen esetében pedig 55%-a nagyváros közigazgatási határán belül realizálódott 1990 és 2022

között. Az alföldi nagyvárosok közül ebből a szempontból csak Szeged jelent kivételt, ahol a belső zónával szemben a környező települések növekménye a meghatározó. Vélhetően ez abból adódik, hogy Szeged napjainkban a többi vizsgált alföldi nagyvárossal ellentétben nem rendelkezik több ezer fős lakosságú egyéb belterületekkel, illetve külterületekkel. A város közigazgatási beosztása egy meglehetősen kiterjedt központi belterületet határol meg, amely magában foglalja a dinamikusabb belső területek egy részét, így elfedve azok növekményét a népszámlálási statisztikában (NAGY G. 2023b).

Az alföldi nagyvárosok mellett még Zalaegerszeg emelhető ki a belső növekmény szempontjából, amely összességében a vizsgálatba vontak közül a kisebb mértékű gyarapodást mutató szuburbán zónák közé tartozik, ugyanakkor növekményének 76%-a a közigazgatási határon belül realizálódott. Emellett abszolút értékben még Győr esetében volt tapasztalható jelentősebb mértékű, 8 ezer főt meghaladó gyarapodás a központi nagyváros egyéb belterületei és külterületei viszonylatában. Utóbbi két település közigazgatási határuk kiterjedését tekintve nem tartozik a legnagyobbak közé, ugyanakkor több ezer fős korábbi csatolt településeik (különösen Győr esetében pl. Ménfőcsanak, Győrszentiván), illetve kedvező adottságú külterületeik (pl. Győr-Kertváros, Zalaegerszeg-Egerszeghegy, Jánkahegy) megfelelő feltételeket biztosítanak a belső szuburbán növekedéshez.

A népességnövekedés időbeli trendjeit vizsgálva, megfigyelhető, hogy a legtöbb vidéki szuburbán zóna esetében az első, 1990 és 2001 közötti időszakban volt tapasztalható a legnagyobb mértékű növekedés (4. táblázat). 10 ezer főt meghaladó gyarapodás Debrecen és

4. táblázat – Table 4

Időbeli trendek a 14 legnagyobb vidéki szuburbán zóna viszonylatában,
kiemelve a legnagyobb mértékű népességgyarapodás időszakát
Temporal trends of suburbanization in the 14 largest rural suburban zone,
with the period of the most significant population growth highlighted

Agglomeráció	1990–2022	1990–2001	2001–2011	2011–2022
Győr	30 686	6 489	10 181	14 016
Debrecen	28 159	11 873	12 109	4 177
Kecskemét	18 866	6 600	6 356	5 910
Szeged	14 692	7 554	3 243	3 895
Nyíregyháza	12 180	8 588	1 563	2 029
Székesfehérvár	11 085	5 284	3 706	2 095
Pécs	10 499	4 663	5 181	655
Sopron	8 741	2 863	1 682	4 196
Veszprém	8 354	5 699	838	1 817
Dunaújváros	8 060	5 207	1 402	1 451
Miskolc	6 649	10 091	1 602	-5 044
Zalaegerszeg	5 840	3 356	2 075	409
Tatabánya	4 681	1 890	764	2 027
Szombathely	4 337	1 915	1 884	538
Összesen	172 829	82 072	52 586	38 171

Forrás/Source: KSH népszámlálások adatai alapján saját számítás; own compilation based on HCSO census data

Miskolc környékén detektálható, mellettük még a nyíregyházi és szegedi városkörnyékek voltak a legdinamikusabbak ebben az időszakban. Az ezt követő periódusban, 2001 és 2011 között a vizsgált szuburbán zónák közül Győr mellett csak Debrecen és Kecskemét, illetve Pécs városkörnyékének növekménye volt számottevő. A debreceni és pécsi városkörnyék ekkor mutatta a legnagyobb mértékű gyarapodást, ugyanakkor a győri volt az egyetlen, amely érdemben tudta növelni dinamizmusát a korábbi időszakhoz képest. A legutóbbi 2011 és 2022 közötti periódusban Győr, Kecskemét és Sopron térségei esetében volt detektálható a legnagyobb mértékű gyarapodás. Emellett még Tatabánya szuburbán zónája emelhető ki, amely Győr és Sopron mellett sajátos módon ebben a periódusban mutatta a legnagyobb mértékű gyarapodást. Tatabánya esetében azonban ez főként néhány kitüntetett helyzetű településrész (pl. Tatabánya-Szőlőhegy, Baj-Szőlőhegy, Vértesszőlős-Baromállásidűlő) növekményéből adódik. A győri és soproni városkörnyékek esetében pedig a gyarapodást a központi nagyvárosból kiköltözők mellett vélhetően az ország más régióiból való beköltözések is fokozzák, amelyeket elsősorban a nyugati határhoz való közelség, ezzel összefüggésben a kedvezőbb munkalehetőségek és a magasabb jövedelem motiválhatnak (KISS É. et al. 2018, BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2022).

Részletesebben megfigyelve az egyes szuburbán zónák fejlődési pályáit az egymást követő időszakok adatai alapján néhány városkörnyék esetében sajátos tendenciák rajzolódnak ki (4. táblázat). Győr szuburbán zónája volt az egyetlen, ahol mindhárom vizsgált periódusban érdemben fokozódott a gyarapodás mértéke. Kecskemét esetében a fokozatos kismértékű mérséklődés ellenére is viszonylag egyenletesebb mértékű növekedés volt tapasztalható. Az első két időszakban ez Debrecen esetében is jellemző volt, azonban 2011 és 2022 közötti növekmény mértéke jelentősen elmarad a korábbi időszakoktól, hozzávetőlegesen harmadára csökkent. A legutóbbi periódusban kizárólag a központi város méretéből adódóan volt a legnagyobb abszolút értékű növekedést mutató szuburbán zónák között. Ezek mellett több olyan városkörnyék is azonosítható, ahol a szuburbanizáció szempontjából főként csak a legelső vizsgált időszak volt a meghatározó. Közülük kiemelendő a nyíregyházi, ahol 1990 és 2001 között realizálódott a teljes 32 éves növekmény megközelítőleg 70%-a. Továbbá a miskolci, amely az egyetlen volt, ahol a legutóbbi időszakban már jelentős mértékű népességvesztés volt megfigyelhető.

Településrészek szintje

1990 és 2022 között 315 településrész népessége nőtt legalább 100 fővel, ebből 45 legalább 1000 fővel. A 10 legnagyobb mértékben gyarapodó közül azonban csak 3 önálló település központi belterülete (Győrújbarát, Kozármisleny, Győrzámoly). 4 központi város egyéb belterülete, amelyek korábban mind önálló települések voltak (Debrecen-Józsa, Nyíregyháza-Nyírszőlős, Nyíregyháza-Oros, Győr-Ménfőcsanak). Továbbá 3 külterület, amelyek közül kettő Debrecen közigazgatási határán belül található (Biczó István-kert, Bayk András-kert), míg a közigazgatásilag már Hajdúsámsonhoz tartozó Sámsonikert közvetlen a nagyváros adminisztratív határa mellett helyezkedik el. Abszolút értékben közülük a debreceni Bayk András-kert népessége nőtt a legnagyobb mértékben, a 32 év alatt összesen 4729 fővel. Emellett még Győrújbarát (KBT), Józsa, illetve Oros településrészek növekménye haladta meg a 4 ezer főt, míg arányaiban véve Sámsonikert gyarapodott a legnagyobb mértékben, ahol hozzávetőlegesen 9-szeresére nőtt a népesség (440 főről 3887 főre). Továbbá kiemelendő a Szegedhez tartozó Marostói kiskertek, amely a legnagyobb gyarapodást mutatta azon településrészek közül, amelyeknek az 1990-es népszámlálás idején még nem volt állandó lakójuk, 2022-ben 1840 fő lakott itt a hivatalos statisztikák szerint.

Csak a legutóbbi 2011 és 2022 közötti időszakot vizsgálva legalább 100 fővel összesen 132 településrész gyarapodott, legalább 300 fővel 56, legalább 500 fővel pedig 30. Ezekben belül 7 olyan településrész azonosítható, amely legalább 1000 fővel gyarapodott, közülük a már említett Biczó István-kert, illetve Oros kivételével 5 városkörnyéki település központi belterülete. Győr környékén Győrzámoly, Győrújbarát, Vámoszabadi, Sopron környékéről Harka, illetve a Dunaújvároshoz közeli Kulcs központi belterülete sorolható ide. A további, korábban említett településrészek közül Győrzámoly, Győrújbarát központi belterülete, illetve a Marostói kiskertek tudta fokozni dinamizmusát a legutóbbi, 2011 és 2022 közötti időszakban, esetükben ekkor volt detektálható a legnagyobb mértékű növekedés. A 100 főnél nagyobb mértékben gyarapodó településrészek számát illetően a területileg is leginkább kiterjedt, illetve az utóbbi időszakban legnagyobb dinamikát mutató győri szuburbán zóna emelhető ki, ahol 31 ilyen található, amelyek a városkörnyék teljes növekményének 98%-át tették ki ebben az időszakban. Győr mellett még alföldi nagyvárosaink környékén azonosíthatunk viszonylag nagy számban ilyen településrészeket, Debrecen esetében 17-et, Szeged és Kecskemét környékén 15-15-öt. Debrecen és Szeged abból a szempontból is kiemelendő, hogy esetükben a 100 főnél nagyobb mértékben gyarapodó településrészek összesített növekménye meghaladta szuburbán zónájuk teljes növekményét (Szeged esetében 115%-a, míg Debrecen esetében 198%-a volt annak), amely a kitüntetett helyzetű, gyarapodó településrészek mellett alátámasztja az erőteljes kiürülő tendenciák jelenlétét a lehatárolt városkörnyékek más részein belül. A 2011 és 2022 között 100 főnél nagyobb mértékben gyarapodó településrészek típusának megoszlását illetően közel azonos arányban található közöttük szuburbán települések központi belterülete, illetve nagyváros egyéb belterületei és külterületei (43%, ill. 41%), míg a szuburbán települések egyéb belterületei és külterületei mindössze 16%-os arányt képviselnek.

Jellegüket tekintve a szuburbanizáció időszakában legnagyobb mértékű dinamikát mutató egyéb belterületek és külterületek összességében sokfélék lehetnek. A korábban a nagyvárosokhoz csatolt települések sok szempontból hasonló jellemzőkkel bírnak a folyamatok szempontjából, mint a közigazgatásilag önálló települések. A tanyaközpontok, elővárosi telepek lakásállományuk szempontjából szintén hasonlóak lehetnek, azonban kevesebb szolgáltatással rendelkeznek (pl. Kecskemét-Katonatelep, Kadafalva). Az eredendően kiskerti, zártkerti településrészek épített környezetüket vagy társadalmi jellemzőiket tekintve önmagukban is vegyesek lehetnek. Ezzel együtt találhatunk dominánsabban magas státuszú népességgel rendelkező (pl. Szeged-Marostó), illetve szegényebbek által lakott, gyenge infrastruktúrájú kiskerteket és zártkerteket is (pl. Debrecen-Bayk András kert, Biczó István-kert, Miskolc-Lyukóvölgy). Az átalakuló tanyás térségek szuburbanizációban betöltött szerepe főként Kecskemét környékén jelentősebb (pl. Ballószög), ezek jellemzően vegyes adottságokkal és gyenge infrastruktúrával rendelkeznek. Továbbá detektálhatóak olyan népességüket dinamikusan növelő településrészek, amelyek esetében ennek eredője nem a szuburbanizáció, hanem valamilyen intézmény jelenléte (pl. Dunaújváros-Pálhalma és Algyő-Nagyfa BV intézményei).

Összefoglalás

Jelen tanulmány keretein belül azt vizsgáltuk, hogy az 1990 és 2022 közötti népszámlálások adatai alapján, a szuburbanizációhoz kapcsolódó népességnövekedés terén, milyen szerep jut a központi és egyéb belterületeknek, illetve a külterületi lakott helyeknek a 14 legnépesebb vidéki szuburbán zóna esetében. A vizsgálat rávilágított arra, hogy a hazai vidéki nagyvárosok körül az 1990-es években felerősödő decentralizációs folyamatok

a 2011 és 2022 közötti időszakban is folytatódtak. A településrészi szintű adatok alapján a vizsgált nagyvárosok központi belterületeinek népességvesztése 2011 és 2022 között a korábbi időszakokhoz képest tovább fokozódott, 11 év alatt meghaladva a 100 ezer főt. Ezzel szemben környékbeli területeik a legutóbbi periódusban is gyarapodó tendenciát mutattak, amiben továbbra is jelentős szerepe van az egyéb belterületeknek, illetve a külterületi lakott helyeknek, ahol a teljes növekmény valamivel több, mint fele (53,4%-a) realizálódott a legutóbbi periódusban. Ugyanakkor az egymást követő népszámlálások adatait vizsgálva a növekedés üteme fokozatosan mérséklődik, mind a nagyvárosok közigazgatási határán belüli egyéb belterületek és külterületek, mind a környező szuburbán települések településrészei vonatkozásában. Ezek a tendenciák többnyire az egyes szuburbán zónák összehasonlítása során is bebizonyosodtak. Ennek megfelelően a legtöbb vidéki városkörnyék a legelső vizsgált periódusban mutatta a legnagyobb mértékű gyarapodást. Ekkor ez alapján Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza és Szeged környékén volt a legerősebb a szuburbanizáció, míg a 2011 és 2022 közötti időszakban Győr, Sopron, illetve Kecskemét környékén. Mellettük még Debrecen és Szeged zónája mutatott számottevő növekedést az utóbbi időszakban, azonban a dinamikájuk mértéke mérséklődött a korábbi időszakokhoz képest. A belső szuburbanizáció főként a nagy méretű, kiterjedt határú alföldi városok környékén (Szeged kivételével), illetve Győr és Zalaegerszeg környékén meghatározó. Utóbbiak esetében a korábbi csatolt települések, illetve a kedvező adottságú külterületeik szintén kedvező feltételeket biztosítanak a belső szuburbanizáció szempontjából.

Összességében az egyes népszámlálások közötti periódusokra vonatkozó adatok a folyamat pontos időbeli szakaszolására kevésbé alkalmasak. Azonban a településrész-szintű adatok eredményei is alátámasztják azt a korábbi megállapításunkat (BAJMÓCY P. – JAKUS I. 2023), miszerint a hazai szuburbanizáció második, 2010-es évek második felétől kezdődő szakasza erősebb az ország fejlettebb területeinek városai körül. A folyamat elterjedésének időszakában, annak intenzitása szempontjából főként a központi városok mérete volt meghatározó, míg napjainkra sokkal inkább felértékelődött a földrajzi fekvés szerepe. Ezt például Győr, illetve Sopron szuburbán zónáinak 2011 és 2022 közötti sajátos tendenciái is alátámasztják. Emellett a kisebb léptékű adatok esetében sokkal élesebben jelennek meg a különbségek a központi városmag és az azt körülvevő szuburbán területek trendjei között, illetve az egyes városkörnyékeken belül is. Utóbbival kapcsolatban például Szeged és Debrecen esete emelhető ki, ahol a kitüntetett helyzetű, gyarapodó településrészek mellett erőteljes kiürülő tendenciák is azonosíthatóak. Ez alapján a földrajzi fekvés szerepe nemcsak az egyes városkörnyékek között, hanem adott városkörnyéken belül, az egyes településrészek között is meghatározó differenciáló tényező, főként az elérhetőség, illetve a központhoz való közelség szempontjából. A jelen vizsgálat során alkalmazott módszertan jelentős korlátja, hogy a feldolgozott adatokból a folyamathoz kapcsolódó költözések pontos irányai nem ismertek. Azonban más szerzők korábbi eredményei alapján azt feltételezhetjük, hogy a dinamikus növekedést mutató településrészek növekménye meghatározó részben ténylegesen a szuburbanizációból ered. Ugyanakkor az új szuburbanizációs szakaszban a távolról történő beköltözések, a településrészi szintű további differenciáló tényezők, valamint a folyamatokat alakító különböző léptékű politikák és beavatkozások pontosabb szerepének feltárása további empirikus kutatásokat igényel.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a TKP2021-NVA-09 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Jakus Imre

Szegedi Tudományegyetem Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
ijakus2000@gmail.com

Bajmócy Péter

Szegedi Tudományegyetem Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
bajmocy@geo.u-szeged.hu

IRODALOM

- BAJMÓCY P. 1999: A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. – Földrajzi Értesítő. 1–2. pp. 127–138.
- BAJMÓCY P. 2001: A szuburbanizáció motivációi Magyarországon. – In: A földrajz eredményei az új évezred küszöbén. Földrajzi Konferencia, Szeged. pp. 1–8.
- BAJMÓCY P. 2002: Szuburbanizációt kiváltó okok a vidéki Magyarországon. – In: ABONYINÉ PALOTÁS J. – BECSEI J. – KOVÁCS Cs. (szerk.): A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága. Ypsylon Kiadó, Szeged. pp. 247–255.
- BAJMÓCY P. 2003a: Szuburbanizáció a budapesti agglomeráción kívüli Magyarországon. Doktori értekezés, Szeged. 129 p.
- BAJMÓCY P. 2003b: Sikeresek, de falvak? Nagyvárosaink néhány egyéb belterületének fejlődése 1980-tól napjainkig. – In: Kovács, T. (szerk.) A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt: VI. Falukonferencia, Pécs, Magyarország: MTA Regionális Kutatások Központja (MTA RKK), Magyar Regionális Tudományi Társaság. pp. 160–165.
- BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007: A tömegközlekedés és a szuburbanizáció kapcsolatrendszere Szeged, Pécs és környékük példáján. – Európai Kihívások IV. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Szeged. pp. 269–274.
- BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012: A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon. – In: Településföldrajzi Tanulmányok 1. 2. pp. 1–17.
- BAJMÓCY, P. 2014: A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. – In: KÓRÓDI T. – SANSUMNÉ MOLNÁR J. – SISKÁNÉ SZILASI B. – DOBOS E. (szerk.): VII. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványa. Miskolci Egyetem Földrajz – Geoinformatika Intézet, Miskolc. pp. 24–34.
- BAJMÓCY P. – MAKRA Zs. 2016: Központi-, egyéb belterületek és külterületek népesedési trendjei Magyarországon 1960–2011 között. – Településföldrajzi Tanulmányok 2. pp. 3–21.
- BAJMÓCY P. – JAKUS I. 2023: A szuburbanizáció szakaszai, és azok térbelisége Magyarországon. – Településföldrajzi Tanulmányok 1–2. pp. 29–45.
- BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012: Az agglomerálódás és a szuburbanizáció jellemzői a nyíregyházi településegységekben/szuburbiában. – Településföldrajzi Tanulmányok 1. 2. pp. 87–103.
- BRADÉ, I. – MAKHROVA, A. – NEFEDOVA, T. 2014: Suburbanization of Moscow's Urban Region. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 97–132.
- CSANÁDI G. – CSIZMADY A. 2002: Szuburbanizáció és társadalom. – Tér és Társadalom. 16. 3. pp. 27–55.
- CSANÁDI G. – CSIZMADY A. – KOCSIS J. B. – KÖSZEGHY L. – TOMAY K. 2010: Város – Tervező – Társadalom. Sík Kiadó, Budapest. 484 p.
- CSATÁRI B. – FARKAS J. Z. – LENNERT J. 2013: Land use changes in the rural-urban fringe of Kecskemét after the economic transition. – Journal of Settlements and Spatial Planning 4.2. pp.153–159.
- CSURGÓ B. 2013: Vidéken lakni és vidéken élni: A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék. Argumentum Kiadó, Budapest. 176 p.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999: A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. – Földrajzi Értesítő 68. 1–2. pp. 33–57.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 2024: The Formation, Development, and Changing Spatial Structure of the Budapest Agglomeration. – In: MOLNÁR D. – SIKOS T. T. (szerk.): Budapest Past and Future, University of Public Service Ludovika University Press, University of Miskolc, Budapest. pp. 151–176.
- GAGYI A. – VIGVÁRI A. 2025: Limits and openings for peri-urban gardening in the context of post-socialist extended urbanization: a case from Budapest. – Environmental Sociology. 11. 4. pp. 465–475. <https://doi.org/10.1080/23251042.2025.2465097>
- GALLEN, N. – ANDERSSON, J. – BIANCONI, M. 2006: Planning on the Edge (1st ed.). Routledge, London. 232 p. <https://doi.org/10.4324/9780203099193>
- HALÁSZ L. 2012: A poszt-szuburbanizáció jellemzői egy hazai agglomerációs alközpont, Gödöllő példáján. – Településföldrajzi Tanulmányok 1. 2. pp. 69–86.

- HARDI T. 2002: Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. – *Tér és Társadalom* 16. 3. pp. 57–83.
- HARDI T. – NÁRAI M. 2005: Szuburbanizáció és közlekedés a győri agglomerációban. – *Tér és Társadalom* 19. 1. pp. 81–101.
- HARDI T. – FARKAS O. – HEGYINÉ BOLLA K. 2021: A személygépjármű-forgalom növekedésének környezeti hatása egy Győr környéki szuburbán útszakaszon. – *Területi Statisztika* 61. 4. pp. 503–526; DOI: 10.15196/TS610404
- HEGEDŰS L. D. 2023: A népességeloszlás és a közösségi közlekedés kapcsolata – különös tekintettel Debrecen belső szuburbanizációjára 1980–2020 között. Doktori (PhD) értekezés. DE TTK FDI, Debrecen. 139 p.
- HIRT, S. – STANILOV, K. 2014: *Sprawling Sofia: Post-socialist Suburban Growth in the Bulgarian Capital*. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 163–191.
- HOYK, E. – HARDI T. – FARKAS J. Zs. 2019: Environmental Impacts Of Urbanization Processes On The Examples Of Kecskemét And Győr Functional Urban Areas. – *Journal of Central European Green Innovation*, Karoly Robert University College 7. 1. pp. 13–33.
- IZSÁK É. 2001: Szuburbanizáció és gazdasági fejlődés: Budaörs, a legsikeresebb magyar város. – In KEUNE, M. – NEMES NAGY J. (szerk.): *Helyi fejlődés, intézmények és konfliktusok a magyarországi átmenetben*, ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest. pp. 31–51.
- KESERŰ I. 2013: Post-suburban transformation in the functional urban region of Budapest in the context of changing commuting patterns. Doktori értekezés, SZTE Földtudományok Doktori Iskola, Szeged. 133 p.
- KISS É. – JANKÓ F. – BERTALAN E. – MIKÓ L. 2018: Nyugat és kelet határán: Sopron a belföldi migrációban. – *Tér és Társadalom* 32. 4. pp. 151–165.
- KOCIS J. B. 2000: A szuburbanizáció jelenségének főbb elméleti megközelítései a városszociológiai és más rokon tudományterületek irodalmában. – *Tér és Társadalom* 14. 2–3. pp. 311–321.
- KOCIS J. B. – TOMAY K. 2024: Suburban Sustainability in Budapest Agglomeration—The Case of Törökbálint. – *Sustainability* 16.8. 3449. <https://doi.org/10.3390/su16083449>
- KOVÁCS Z. – TOSICS I. 2014: *Urban Sprawl on the Danube*. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 33–64.
- KOVÁCS Z. – FARKAS J. – LENNERT J. – SZABÓ B. – EGEDY T. 2022: Az urban sprawl (városi szétterülés) és a területhasználát változtatásának vizsgálata a budapesti városrégióban – múlt, jelen, jövő. – *city.hu Várostudományi Szemle* 2. 3. pp. 53–74.
- KRISTÓF A. 2018: A szuburbanizáció társadalmi-gazdasági hatásai és következményei a miskolci agglomerációban. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Debrecen. 215 p.
- LEETMAA, K. – KÄHRIK, A. – NUGA, M. – TAMMARU, T. 2014: Suburbanization in the Tallinn Metropolitan Area. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 192–224.
- LENNERT, J. 2020: A távmunka széleskörű elterjedésének lehetséges hatása a magyarországi vándormozgalmi mintázatokra. – *Tér és Társadalom* 34.2. pp. 178–182. <https://doi.org/10.17649/TET.34.2.3269>
- LISOWSKI, A. – MANTEY, D. – WILK, W. 2014: Lessons from Warsaw: the lack of coordinated planning and its impacts on urban sprawl. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 225–255.
- LOSONCZY A. 2024: A központrendszer átalakulása Budapest elővárosi zónájában 1950 és 2020 között – alközpontok. Doktori Disszertáció, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építésztechnika Kar, Csonka Pál Doktori Iskola, Budapest. 118 p.
- NAGY G. 2023a: A vidéki nagyvárosok körüli szuburbanizáció vizsgálata a lakáspiaci indikátorok változásán keresztül, 2000–2021 – *Területi Statisztika*, 63. 6. pp. 683–721.
- NAGY G. 2023b: A közigazgatási határon belül zajló szuburbanizációról másképp – többdimenziós megközelítés Szeged példáján. – *CITY.HU Várostudományi Szemle* 3. 2. pp. 111–134.
- NAGY GY. – HEGEDŰS T. 2016: Urban sprawl or/and suburbanisation? The case of Zalaegerszeg – *Belvedere Meridionale*, 28. pp. 106–119.
- MAKRA Zs. 2012: Szemben a trendekkel – Szuburbanizációs folyamatok Mórahalmon; Tudományos Diákköri dolgozat; Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. 63 p.
- PICHLER-MILANOVIĆ, N. 2014: Confronting suburbanization in Ljubljana. – In: STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 65–96
- PÉNZES J. – HEGEDŰS L. D. – MAKHANOV, K. – TÚRI Z. 2023: Changes in the Patterns of Population Distribution and Built-up Areas of the Rural–Urban Fringe in Post-Socialist Context – A Central European Case Study – *Land* 12. 1682. pp. 1–20.
- SPORNA, T. – KRZYSZTOFIK, R. 2020: ‚Inner‘ suburbanization. Background of the phenomenon in a polycentric, post-socialist and post-industrial region. Example from the Katowice conurbation, Poland – *Cities* 104. 102789.

- STANILOV, K. – SÝKORA, L. 2014: Postsocialist Suburbanization Patterns and Dynamics – A Comparative Perspective. – In STANILOV, K. – SÝKORA, L. (eds.): *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley-Blackwell, Oxford, pp. 256–295.
- SZABÓ T. – SZABÓ B. – KOVÁCS Z. 2014: Polycentric urban development in post-socialist context: the case of the Budapest Metropolitan Region. – *Hungarian Geographical Bulletin* 63. 3. pp. 287–301. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.63.3.4>
- SZEBÉNYI A. 2016: A lakóhelyi szuburbanizáció területi-strukturális jellemzői Pécs környékén. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, TTK Földtudományok Doktori Iskola, Pécs. 185 p.
- SZMYTKIE, R. – KRZYSZTOFIK, R. 2019. The processes of incorporation and secession of urban and suburban municipalities: The case of Poland. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography* 73. 2. pp. 110–127.
- SZMYTKIE, R. 2021a: Suburbanisation processes within and outside the city: The development of intra-urban suburbs in Wrocław, Poland – *Moravian Geographical Reports* 29. 2. pp. 149–165. <https://doi.org/10.2478/mgr-2021-0012>
- SZMYTKIE, R. 2021b: The impact of residential suburbanization on changes in the morphology of villages in the suburban area of Wrocław, Poland. – *Environmental & Socio-economic Studies, Sciendo* 8. 4. pp. 24–43.
- TIMÁR J. 1993. Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. – *Alföldi Tanulmányok* XV. pp. 217–232.
- TIMÁR J. 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. – *Földrajzi Értesítő* 48. évf. 1–2. füzet, pp. 7–31
- TIMÁR J. – BAUKÓ T. 1999: A „város-vidék peremzóna”, néhány sajátossága és szerepe az alföldi városok átalakulásában. – *Alföldi tanulmányok* 17. pp. 94–111.
- TIMÁR J. – VÁRADI M. 2000: A szuburbanizáció egyenlőtlen területi fejlődése az 1990-es évek Magyarországon. – In: HORVÁTH GY. – RECHNITZER J. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs. pp. 153–175.
- TÓTH G. 2014: Az agglomerációk, településegységek lehatárolásának eredményei. – *Területi Statisztika* 54. 3. pp. 289–299.
- TÓTH G. 2024: Agglomerációk, településegységek és vonzáskörzetek Magyarországon, 2024. – *Területi Statisztika* 64. 3. pp. 356–79; DOI: 10.15196/TS640304
- VASÁRUS G. L. 2016a: Szuburbanizáció külterületeken és egyéb belterületeken, Győr példáján – *Településföldrajzi Tanulmányok*. 5. 2. pp. 22–37.
- VASÁRUS G. L. 2016b: Külterületi szuburbanizáció és szegregáció: Példák vidéki agglomerációk konfliktusaira. – *Településföldrajzi Tanulmányok* 5. 1. pp. 84–94.
- VASÁRUS G. L. – BAJMÓCY P. – LENNERT J. 2018: In the shadow of the City: Demographic processes and emerging conflicts in the rural-urban fringe of the Hungarian agglomerations – *Geographica Pannonica* 22. 1. pp. 14–29. <https://doi.org/10.5937/22-16572>
- VASÁRUS G. L. 2019: A lakossági szuburbanizáció szerepe a hazai vidéki agglomerációk külterületeinek átalakulásában. Doktori értekezés, SZTE TTK Földtudományok Doktori Iskola, Szeged. 148 p.
- VASÁRUS G. L. – LENNERT J. 2022: Suburbanization within city limits in Hungary—a challenge for environmental and social sustainability – *Sustainability* 14. 14. 8855. <https://doi.org/10.3390/su14148855>
- VASÁRUS G. L. 2022: Városhatáron belüli szuburbanizáció Magyarországon – egy paradoxon feltárása. – *Területi Statisztika* 62. 4. pp. 379–404.
- VASÁRUS G. L. – SZALAI Á. 2023: Formálódó peremterületek: a szegénység és a jóléti szuburbanizáció egymás mellett élése hazai városok példáján – *Tér és Társadalom* 37. 1. pp. 23–48.
- VASÁRUS G. L. – FARKAS J. ZS. – HOYK E. – KOVÁCS A. D. 2024: The impact of urban sprawl on the urban-rural fringe of post-socialist cities in Central and Eastern Europe—Case study from Hungary. – *Journal of Urban Management* 13. 4. pp. 1–13.
- VIGVÁRI A. 2022a: A külterületi zártkertek benépesülése a lakhatási válság árnyékában: Egy Budapest környéki eset tanulásai. – *Szociológiai Szemle* 32. 1. pp. 145–168.
- VIGVÁRI A. 2022b: A szabadság földje? Átmeneti terek és háztartási stratégiák a budapesti lakhatási válság árnyékában. PhD értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Szociológia Doktori Iskola, Budapest. 214 p.
- VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018: A lakóhelyi szuburbanizáció hatásainak vidékszociológiai vizsgálata Deszken. – *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok* 13. 1–2. pp. 117–138.